

1^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Οι προτάσεις

Πρόταση: Οργανωμένο σύνολο λέξεων ή/και φράσεων με το οποίο διατυπώνεται ένα γλωσσικό μήνυμα.

Είδη και διαχωρισμός/διάκριση των προτάσεων με κριτήριο:

- α) τα συστατικά τους: απλή / ελλειπτική / επαυξημένη / σύνθετη
- β) το περιεχόμενό τους ή την πρόθεση του πομπού: αποφαντική / επιφωνηματική / προστακτική / ερωτηματική
- γ) το ποιόν τους: καταφατική / αρνητική
- δ) την αυτονομία τους: ανεξάρτητη / εξαρτημένη (υποταγμένη)

Είδη προτάσεων με κριτήριο τα συστατικά τους

Απλή πρόταση

- Είναι πληροφοριακά επαρκής.
- Περιέχει (**δηλώνει**) όλους τους βασικούς όρους, όχι όμως επιπρόσθετες πληροφορίες.
- Οι βασικοί όροι είναι: το **Ρήμα** (δηλώνει ενέργεια ή κατάσταση) και το **Υποκείμενο** (δηλώνει ποιος κάνει ή παθαίνει την ενέργεια του ρήματος ή βρίσκεται στην κατάσταση που παρουσιάζει το ρήμα).
- Ανάλογα με το είδος του Ρήματος βασικοί όροι μπορούν επίσης να είναι: το **Αντικείμενο** (δηλώνει ποιος δέχεται την ενέργεια ενός ενεργητικού μεταβατικού ρήματος) ή/και το **Κατηγορούμενο** (αποδίδει μια ιδιότητα στο Υποκείμενο ή στο Αντικείμενο ενός συνδετικού ρήματος).

Ελλειπτική πρόταση

- Δεν περιέχει διατυπωμένες όλες τις απαραίτητες πληροφορίες.
- Παραλείπεται (**δεν δηλώνεται**) ένας από τους βασικούς όρους της ή και περισσότεροι.
- Συνηθίζεται πολύ συχνά στον προφορικό λόγο, για λόγους συντομίας και ταχύτητας στην επικοινωνία.

Π.χ. Είναι εργατικός! (παραλείπεται το Υποκείμενο → π.χ. ο Γιάννης, που μπορεί να δηλώθηκε νωρίτερα σε προηγούμενη πρόταση)

Παρατήρηση: Όταν υπάρχει στην πρόταση ρήμα α΄ ή β΄ προσώπου ενικού ή πληθυντικού αριθμού, το υποκείμενο (εγώ-εσύ/εμείς-εσείς) συνήθως παραλείπεται, επειδή είναι μοναδικό και άρα αυτονόητο (π.χ. για το ρήμα «Έφτασα» αναγκαστικά το υποκείμενο είναι «εγώ»). Το γεγονός, όμως, ότι είναι αυτονόητο το υποκείμενο, δεν σημαίνει ότι η πρόταση παύει να είναι ελλειπτική! Εφόσον δεν δηλώνεται ένας από τους βασικούς όρους, η πρόταση είναι αναγκαστικά ελλειπτική, ακόμη και αν καταλαβαίνουμε με βάση το ρήμα ποιος είναι αυτός ο όρος. Άρα η πρόταση π.χ. «Έλα!» είναι ελλειπτική, ενώ η πρόταση «Έλα εσύ!» είναι απλή.

Επαυξημένη πρόταση

- Εκτός από βασικούς όρους έχει και επιπρόσθετες λέξεις που δίνουν περισσότερες πληροφορίες (**προσδιορισμούς**).
- Το γεγονός ότι είναι επιπρόσθετες οι λέξεις μιας επαυξημένης πρότασης, αποδεικνύεται από το ότι βγάζει ολοκληρωμένο νόημα, ακόμη και αν αφαιρεθούν τα πρόσθετα αυτά στοιχεία.
- Άρα οι προσδιορισμοί μιας επαυξημένης πρότασης δεν είναι απαραίτητοι μεν για την νοηματική επάρκειά της – αρκούν οι βασικοί όροι – , ωστόσο εμπλουτίζουν το μήνυμά της, παρέχοντας πολύ περισσότερες πληροφορίες/λεπτομέρειες (πού/πότε/πώς/γιατί κλπ.).

Π.χ. Ο Γιάννης τρέχει γρήγορα. (επιπλέον λέξη → **γρήγορα**: επιρρηματικός προσδιορισμός)

Ο Γιάννης παίζει ποδόσφαιρο στο γήπεδο. (επιπλέον λέξεις → **στο γήπεδο**: εμπρόθετος προσδιορισμός)

Ο Γιάννης είναι μαθητής Γυμνασίου. (επιπλέον λέξη → **Γυμνασίου**: ετερόπρωτος προσδιορισμός σε γενική)

Σύνθετη πρόταση

- Περιέχει πάνω από έναν όμοιους όρους (π.χ. δύο υποκείμενα, τρία αντικείμενα, δύο κατηγορούμενα, τρία επιρρήματα, δύο ομοιόπρωτους ή ετερόπρωτους προσδιορισμούς κλπ.)
- Δεν περιέχει, όμως, πάνω από ένα ρήμα, διότι κάθε πρόταση μπορεί να έχει μόνο ένα ρήμα.

Π.χ. Ο Γιάννης τρέχει γρήγορα και προσεκτικά. (δύο επιρρήματα)

Ο Γιάννης παίζει ποδόσφαιρο και μπάσκετ. (δύο αντικείμενα)

Ο Γιάννης είναι κοινωνικός και φιλικός. (δύο κατηγορούμενα)

Ο Γιάννης και ο Νίκος γνωρίζονται από παλιά. (δύο υποκείμενα)

Γενική παρατήρηση: Μια πρόταση, αν δεν είναι απλή, μπορεί να ανήκει ταυτόχρονα σε δύο ή και σε τρεις από τις υπόλοιπες κατηγορίες προτάσεων.

Π.χ. Παίζω τακτικά ποδόσφαιρο και μπάσκετ.

Η πρόταση αυτή είναι ταυτόχρονα: α) ελλειπτική (δεν περιέχει το υποκείμενο «εγώ»)

β) επαυξημένη (περιέχει τον επιρρηματικό προσδιορισμό «τακτικά»)

γ) σύνθετη (περιέχει δύο αντικείμενα, «ποδόσφαιρο και μπάσκετ»)

Είδη προτάσεων με κριτήριο το περιεχόμενό τους ή την πρόθεση του πομπού

Αποφαντική πρόταση

- Με αυτού του είδους την πρόταση παρουσιάζουμε μια πληροφορία.
- Έχει αντικειμενικό χαρακτήρα (δηλώνει κάτι όπως πραγματικά είναι) και το ρήμα της βρίσκεται σε οριστική έγκλιση.

Π.χ. Θα έρθω στο σπίτι σου το απόγευμα.

Επιφωνηματική πρόταση

- Με τέτοια πρόταση εκφράζουμε συναίσθημα λιγότερο ή περισσότερο έντονο.
- Έχει υποκειμενικό χαρακτήρα (παρουσιάζει κάτι από προσωπική οπτική γωνία) και το ρήμα της βρίσκεται συνήθως σε έγκλιση υποτακτική, αλλά κάποιες φορές και σε οριστική που δεν δηλώνει το πραγματικό αλλά το επιθυμητό.
- Έχει θαυμαστικό στο τέλος, κάποιες φορές και αποσιωπητικά.

Π.χ. Ας ήξερα την αλήθεια!

Προστακτική πρόταση

- Με πρόταση αυτού του είδους ζητούμε λιγότερο ή περισσότερα έντονα κάτι.
- Το ρήμα της βρίσκεται κατά κανόνα σε προστακτική έγκλιση, αλλά κάποιες φορές και σε υποτακτική ή και πιο σπάνια σε οριστική.
- Μπορεί να έχει στο τέλος θαυμαστικό, ανάλογα με την έμφαση που θέλουμε να δώσουμε στο περιεχόμενό της, αλλά δεν είναι υποχρεωτικό να υπάρχει.

Π.χ. Μείνε λίγο ακόμη μαζί μας!

Ερωτηματική πρόταση

- Με τέτοια πρόταση ζητούμε μια πληροφορία που δεν γνωρίζουμε.
- Έχει στο τέλος πάντα ερωτηματικό, όταν βρίσκεται στον ευθύ λόγο.

Π.χ. Τι ώρα θα ξεκινήσει η παράσταση;

Προσοχή: Κάποιες προτάσεις με ερωτηματικό δεν ζητούν πληροφορία, αλλά θέλουν να δηλώσουν κάποιο συναίσθημα, να ζητήσουν κάτι ή να δώσουν έμφαση σε μια άποψη (π.χ. ρητορικές ερωτήσεις), γι' αυτό και δεν θεωρούνται γνήσιες ερωτηματικές. Στην πραγματικότητα εντάσσονται σε κάποια από τις τρεις προηγούμενες κατηγορίες.

Είδη προτάσεων με κριτήριο το ποιόν τους

Καταφατική πρόταση

- Δεν περιέχει άρνηση στην παρουσίαση των πληροφοριών.

Π.χ. Ο Γιάννης είναι φίλος μου.

Αρνητική πρόταση

- Περιέχει άρνηση στην παρουσίαση των πληροφοριών («δεν» για την οριστική έγκλιση, «μην»/«μη» για την υποτακτική και την προστακτική έγκλιση).

Π.χ. Ο Γιάννης **δεν** θα έρθει στο πάρτι.

Ας **μην** είμαστε απαισιόδοξοι!

Είδη προτάσεων με κριτήριο την αυτονομία τους

Ανεξάρτητη πρόταση

- Μια τέτοια πρόταση έχει από μόνη της επαρκές νόημα και δεν εξαρτάται νοηματικά από την ύπαρξη κάποιας άλλης πρότασης.
- Μπορούμε να την ονομάσουμε και κύρια.

Π.χ. Όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι. (δεν απαιτείται κάποια άλλη πρόταση)

Εξαρτημένη (ή υποταγμένη) πρόταση

- Μια τέτοια πρόταση δεν έχει από μόνη της επαρκές νόημα και είναι αναγκαστικά εξαρτημένη (υποταγμένη) σε κάποια άλλη πρόταση.
- Η εξαρτημένη πρόταση συνήθως εξαρτάται από μια ανεξάρτητη (κύρια), αλλά σε πολλές περιπτώσεις εξαρτάται από μια άλλη εξαρτημένη πρόταση, η οποία με την σειρά της εξαρτάται από κάποια άλλη (πιθανότατα ανεξάρτητη). Άρα οι εξαρτημένες προτάσεις μπορούν να υποτάσσονται η μία στην άλλη, δημιουργώντας μια αλυσίδα αλληλοεξαρτημένων προτάσεων.
- Μια εξαρτημένη πρόταση μπορούμε να την ονομάσουμε και δευτερεύουσα.

Π.χ. Το Υπουργείο ανακοίνωσε χτες ότι οι Εξετάσεις θα διεξαχθούν κανονικά. (η υπογραμμισμένη πρόταση δεν βγάζει επαρκές νόημα χωρίς την ανεξάρτητη που προηγείται)

Θα έρθω στο σπίτι σου για να μου δώσεις το βιβλίο που σου είχα δανείσει την περασμένη εβδομάδα. (η υπογραμμισμένη πρόταση δεν βγάζει επαρκές νόημα χωρίς την εξαρτημένη που προηγείται)

Γενική παρατήρηση για όλες τις προτάσεις

- Κάθε πρόταση πρέπει να χαρακτηρίζεται με βάση και τα τέσσερα παραπάνω κριτήρια (συστατικά / περιεχόμενο / ποιόν / αυτονομία).
- Άρα υπάρχουν πολλοί πιθανοί διαφορετικοί συνδυασμοί χαρακτηριστικών που μπορεί να έχει μια πρόταση.

Π.χ. Δεν ήρθαν οι επισκέπτες; (απλή, ερωτηματική, αρνητική, ανεξάρτητη πρόταση)